

12. Макшанов С.И. Психология тренинга. Теория. Методология. Практика / С. И. Макшанов. – СПб. : Образование, 1997. – 238 с.
13. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку / ГЕФ «Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні». – К. : ПРООН, 2007. – 184 с.
14. Освіта для сталого розвитку: досвід українських освітян. Серія «Екологічна освіта і виховання». – К. : ВЕЛ, 2007. – № 1 – 37 с.
15. Психология человека от рождения до смерти / [под ред. Реана А.А.]. – СПб.: Прайм–ЕВРОЗНАК, 2001. – 656 с.
16. Психология социальных ситуаций / [под ред. Гришиной Н.В.]. – СПб. : Питер, 2001. – 416 с.
17. Семиченко В.А. Идеи интеграции, системности и целосности в теории и практике высшей школы / В. А. Семиченко, Е. С. Барбина. – К. : Вища школа, 1996. – 278 с.
18. Смутьсон М.Л. Психология развития интеллекта / М. Л. Смутьсон. – К. : Вища школа, 2001. – 276 с.
19. Тушева В.В. Основы научно-педагогических исследований: навч.-метод. посіб. / В. В. Тушева. – Харків. – 2006. – 219 с.

УДК 378.147.15

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Пономаренко О.В., к.пед.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті надається ґрунтовний аналіз поняття педагогічна технологія. Особлива увага приділена основним підходам до визначення технології навчання та її структури.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, технологія навчання.

Пономаренко О.В. СОВРЕМЕННЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье предоставляется обстоятельный анализ понятия педагогическая технология. Особенное внимание уделено основным подходам к определению технологии учебы и ее структуре.

Ключевые слова: технология, педагогическая технология, технология обучения.

Ponomarenko O.V. MODERN INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF ORGANIZATION OF UCHEBNO-VOSPITATEL'NOGO PROCESS OF HIGHER SCHOOL / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

In the article the detailed analysis of concept is given pedagogical technology. The special attention is spared the basic going near determination of technology of studies and its structure.

Keywords: technology, pedagogical technology, teaching technology.

На рубежі тисячоліть в Україні створюється нова система вищої освіти, орієнтована на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу вищої школи.

Відбувається заміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи, формується інший педагогічний менталітет. За цих умов викладачеві необхідно орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей і шкіл. Сьогодні бути педагогічно досвідченим фахівцем неможливо без оволодіння інноваційними освітніми технологіями.

Останнім часом поняття «педагогічна технологія» дедалі більше поширюється в науці й освіті. Його варіанти «педагогічна технологія», «технологія навчання», «освітні технології», «технології в навчанні», «технології в освіті» – широко використовуються в психолого-педагогічній палітрі і мають багато формулювань, залежно від того, як автори уявляють структуру і компонента освітнього процесу.

Поняття «технологія» прийшло до нас разом з розвитком комп'ютерної техніки і впровадженням нових комп'ютерних технологій. У науці з'явився спеціальний напрям – педагогічна технологія. Цей напрям зародився в 60-ті роки ХХ ст. в США, Англії і поширився практично в усіх країнах світу [1].

У наш час існує безліч педагогічних технологій що розрізняються по цілях, завданнях, структурі, методиці прискореного навчання, групового навчання, повчальних ігор, дистанційного навчання і так далі. Багато що з них використовується не лише в освітньому процесі, але і в інших сферах. До розробки універсальної технології навчання, спираючись на яку кожен педагог міг би формувати ідеальну особистість, ще дуже далеко. Сьогодні можна говорити лише про елементи технологізації навчання, використання яких робить навчальний процес ефективнішим. Про це говорять і дослідники даної проблеми В.П. Беспалько, Г.К. Селевко, В.А. Сластьонін, С.А. Маврін і ін.

Відмінністю педагогічних технологій від будь-яких інших є те, що вони сприяють ефективнішому навчанню за рахунок підвищення інтересу і мотивації до нього тих, що вчаться.

Ю.В. Васьковим визначено, що зародження ідеї технології педагогічного процесу зв'язане, перш за все, з впровадженням досягнень науково-технічного прогресу в різні області теоретичної і практичної діяльності [2, с. 38].

Потрібно відзначити, що біля витоків технологізації в педагогіці стояв А.С. Макаренко. У своїй всесвітньо відомій «Педагогічній поемі» він писав, що «наше педагогічне виробництво ніколи не будувалося по технологічній логіці, а завжди за логікою моральної проповіді». Він вважав, що саме тому в нас просто відсутні всі важливі відділи педагогічного виробництва: технологічний процес, облік операцій, конструкторська робота, застосування конструкторів і пристосувань, нормування, контроль, допуски і бракування [3, с. 67].

Супротивники ідеї технологізації в педагогіці вважають вільністю розглядати творчий, суто інтимний, як вони вважають, педагогічний процес як технологічний.

Будь-яка діяльність, як відзначає В.П. Беспалько, може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім все почалося спочатку. Будь-яке планування, а без нього не обійтися в педагогічній діяльності, воно заперечує експромту, діям по натхненню, по інтуїції, тобто є початком технології [4, с. 48].

Масове впровадження педагогічних технологій дослідники відносять на початок 1960-х рр. і пов'язують його з реформуванням на початку американської, а потім і європейської школи. До найбільш відомих авторів сучасних педагогічних технологій відносяться за кордоном Дж. Керолл, Б. Блум, Д. Брунер, Д. Хамблін, Р. Гейс, С. Коськареллі. Вітчизняна теорія і практика здійснення технологічних підходів до освіти відображена в наукових працях П.Я. Гальперіна, Н.Ф. Талізінної, А.Г. Рівіна, Л.Н. Ланда, Ю.К. Бабанського, П.М. Ерднієва, І.П. Раченко, Л.Я. Зоріної, В.П. Беспалько, М.В. Кларіна та ін.

Метою нашої статті є аналіз поняття педагогічна технологія та характеристика основних підходів до визначення технології навчання та її структури.

Сучасні педагогічні технології розглядаються як один з видів людинознавчих технологій і базуються на теоріях психодидактики, соціальної психології, кібернетики, управління і менеджменту [5].

Спочатку багато педагогів не робили відмінностей між технологією навчання, навчальною технологією і педагогічною технологією. Термін «педагогічна технологія» використовувався тільки стосовно навчання, а сама технологія розумілася як навчання за допомогою технічних засобів. У наш час педагогічну технологію розуміють як послідовну, взаємозв'язану систему дій педагога, направлених на рішення педагогічних завдань, або як планомірне і послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу. Таке уявлення про педагогічну технологію припускає:

- можливість розробки різних вивірених педагогічних технологій фахівцями, що мають високий рівень теоретичної підготовки і багатий практичний досвід;
- можливість вільного вибору педагогічних технологій відповідно до цілей, можливостей і умов взаємозв'язаної діяльності вчителя і тих, що вчаться.

Є підходи, які звужують поняття педагогічної технології, зводять її до «мистецтва дотику до особистості», науково обгрунтованої дії на дитину в контексті її взаємодії з навколишнім світом (Н.Е. Щуркова і ін.).

Педагогічні технології можуть бути представлені як технології навчання (дидактичні технології), так і технології виховання. В.В. Пікан виділяє найбільш істотні ознаки таких технологій:

- технологія розробляється під конкретний педагогічний задум, в основі її лежить певна методологічна, філософська позиція автора. Так, можна розрізняти технології процесу передачі знань і технології розвитку особи;
- технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій, комунікацій шикуються строго відповідно до цільових установок, що мають форму конкретного очікуваного результату;
- технологія передбачає взаємозв'язану діяльність вчителя і учнів, що вчаться на договірній основі з урахуванням принципів індивідуалізації і диференціації, оптимальної реалізації людських і технічних можливостей, діалогічного спілкування;
- елементи педагогічної технології повинні бути, з одного боку, відтворні будь-яким викладачем, а з іншої – гарантувати досягнення запланованих результатів (державного стандарту) всіма тими, хто вчиться;
- органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, що містять критерії, показники і інструментарій вимірювання результатів діяльності [6].

Педагогічна технологія взаємозв'язана з педагогічною майстерністю. Досконале володіння педагогічною технологією і є майстерність. Педагогічна майстерність, з іншого боку, – вищий рівень володіння педагогічною технологією, хоча і не обмежується тільки операційним компонентом. У царині педагогів міцно утвердилась думка, що педагогічна майстерність суто індивідуальна, тому її не можна передати з рук у руки. Проте виходячи із співвідношення технології і майстерності, ясно, що педагогічна технологія, якою можна оволодіти, як і будь-яка інша, не тільки опосередкована, але і визначається особовими параметрами педагога. Одна і та ж технологія може здійснюватися різними викладачами, де повною мірою проявляється професіоналізм і педагогічна майстерність.

Відповідно до етапів рішення педагогічної задачі незалежно від їх змісту і тимчасових рамок можна розрізняти взаємопов'язані загальні і приватні технології. До загальних відносяться технології конструювання, наприклад процесу навчання і його здійснення. Приватні – це технології вирішення таких завдань навчання і виховання, як педагогічне стимулювання діяльності тих, що вчаться, контроль і оцінка її результатів, і конкретніших – типу аналізу навчальної ситуації, організації початку заняття і ін.

Сьогодні в педагогічній і психологічній літературі часто зустрічається поняття «технологія». Легко встановити, що означає слово «технологія», утворене від латинських слів «технос», – мистецтво, майстерність, ремесло і «логос» – наука. Технологією зазвичай називають процес переробки вихідного матеріалу з метою здобуття продукту із заздалегідь заданими властивостями. Під технологією треба розуміти сукупність і послідовність методів і процесів перетворення вихідних матеріалів, що дозволяють отримати продукцію із заданими параметрами.

У педагогічній літературі можна зустріти декілька поглядів, що відрізняються один від одного, щодо поняття «технологія». Систематизація різних точок зору дозволяє виділити три основних підходи до визначення технології навчання. При першому підході під технологією часто мають на увазі приватну методику щодо досягнення окремо поставленої мети. Використання поняття «технології» в цьому сенсі не дає педагогіці чогось нового, не конкретизуючи процес навчання. Відбувається просто підміна одного поняття іншим [7, с. 25].

Прибічники другого підходу під технологією мають на увазі педагогічну систему в цілому. Проте необхідно відмітити, що найважливішими елементами педагогічної системи, згідно трактуванню В.П. Беспалько, є ті, що вчаться і викладачі. Технологія ж є характеристикою того способу навчання, який закладений в педагогічній системі і не може включати тих що вчаться і викладачів, у прямому розумінні. Незважаючи на невідповідність понять «технології» і «педагогічна система», дане трактування технології ближче до її первинного сенсу, оскільки технологія включає не лише методику, але і такий найважливіший елемент педагогічної системи, як система засобів навчання [4].

У руслі третього підходу технологію розглядають не просто як методику або педагогічну систему, а як оптимальну для досягнення заданої мети методику або систему, як деякий алгоритм. Не випадково з'явився термін «сучасні технології», що має на увазі найбільш ефективні і швидкі способи здобуття результатів на цьому рівні розвитку суспільства. Технологія – це не оптимальний і найбільш ефективний спосіб, а будь-який спосіб навчання, що відповідає вимогам технологічності процесу [8].

Окрім представлених 3-х підходів, вже досить точних, що позначилися в педагогічній літературі, поняття «технологія» вживається, принаймні, ще в 3 сенсах:

1. Як синонім поняття «методику» або «форма організації навчання»;
2. Як сукупність всіх використаних в конкретній педагогічній системі методів, засобів і форм (технологія В.В. Давидова, традиційна технологія навчання і тому подібне);

3. Як сукупність і послідовність методів і процесів, що дозволяють отримати продукт із заданими властивостями.

На нашу думку, термін «технологія» краще використовувати педагогові в третьому трактуванні, яке зберігає первинний, такий, що прийшов з промислового виробництва, сенс.

Структура технології навчання, як зазначали А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак, включає такі основні компоненти:

1. Попередня діагностика рівня засвоєння навчального матеріалу і відбір навчуваних в групі з однорідним рівнем вже наявних знань і досвіду. Результати широкого вживання попереднього діагностування в ВНЗ довели необхідність включення цього елемента в практику. Попередня діагностика і відбір необхідні в більшості випадків при початку вивчення якого-небудь курсу, предмета.
2. Мотивація і організація навчальної діяльності студентів. При введенні технології навчання цей напрям в роботі викладача набуває особливо важливого значення. Взаємодія навчання, що вчиться із засобом, не завжди може приносити радість і задоволення. Тому основне завдання вчителя при впровадженні технології навчання – залучення студентів до занять пізнавальною діяльністю і підтримка цього інтересу.
3. Дія засобів навчання. Цей етап і є власне процес навчання, що здійснюється через взаємодію студентів із засобами навчання. На цьому етапі відбувається засвоєння навчального матеріалу студентом при взаємодії не з викладачем, як при фронтальному або індивідуальному навчанні, а із засобом навчання.
4. Контроль якості засвоєння матеріалу. Технологія приділяє значну увагу процесу контролю. У технології компоненти організації діяльності і контролю рівнозначні – це два взаємозв'язаних і взаємодоповнюючих один одного блоку [7, с. 44].

Необхідно відмітити, що використання засобів навчання можливе на будь-якому етапі навчального процесу, проте технологією процес навчання стає лише в тому випадку, коли засіб навчання використовується на ключовому етапі – етапі навчальної діяльності. Використання засобів навчання на всіх інших етапах говорить лише про ту або іншу міру повноти використовуваної технології.

У деяких випадках процес навчання, що містить значний елемент спілкування і взаємодії людей, можна назвати технологічним процесом. Це стає можливим, якщо засоби навчання відіграють провідну роль, а мета навчання ставиться діагностичною [9].

Погляд на технологію як на процес навчання, побудований на основі засобів навчання, ставить ряд принципових обмежень на його використання в педагогіці. З огляду на те, що технологія передбачає попереднє визначення діагностичної мети, в першу чергу необхідно розглянути, чи можлива установка діагностичної мети в освіті. Для навчання можна визначити діагностичну мету.

Г.П. П'ятакова, Н.М. Заячківська відзначали, що провідною ланкою будь-якої технології є засіб навчання, це дозволяє зробити висновок, що технології навчання формуються на цих же рівнях. Відповідно до класифікації засобів навчання за 3-ма рівнями (навчальне заняття, предмет, весь процес навчання) технології навчання також можна розділити на 3 рівні:

- технологія заняття;
- технологія предмета;
- технологія процесу навчання [10, с. 27].

Уявлення про педагогічну технологію передбачає:

- можливість розробки різних вивіренних педагогічних технологій фахівцями, що мають високий рівень теоретичної підготовки і багатий практичний досвід;
- можливість вільного вибору педагогічних технологій відповідно до цілей, можливостей і умов взаємозв'язаної діяльності вчителя і що вчаться.

Органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, критерії, показники і інструментарій виміру результатів діяльності.

Вважаємо, що із занять, що проводяться у вищих навчальних закладах, до технологічних повною мірою відносяться:

- заняття або елементи занять по контролю засвоєння знань з використанням різних технічних засобів контролю, що дозволяють відразу оцінити якість знань;
- лабораторні і практичні роботи, що проводяться студентами самостійно з використанням розробок.

У системі загальної професійної освіти, «технологія» формує в студентів систему технологічних знань і вмінь, що закладає основи для успішної професійної діяльності.

Надзвичайно важливо, що «технологія» може стати вершиною освітнього процесу, якщо правильно розуміти суть освіти і технологічність дисципліни. Вона вінчає освіту не лише в тому сенсі, що акумулює знання всіх дисциплін, а теоретичне знання перетворює на діяльність, в конкретну дію, яку втілюють в створених предметах навколишнього світу.

Таким чином, в навчанні можлива побудова і використання на практиці технологічного процесу. По-перше, це підвищить продуктивність праці викладача. По-друге, контроль результатів навчальної діяльності кожного, хто вчиться і система зворотного зв'язку дозволяють навчатися студентам відповідно до їх індивідуальних можливостей і складу характеру. По-третє, перекладання основної функції навчання на засоби навчання звільняє час викладача, в результаті він більше уваги може приділити питанням індивідуального і особового розвитку студентів. По-четверте, оскільки для будь-якої технології мета визначається дуже точно (діагностично), то використання об'єктивних методів контролю дає можливість знизити роль суб'єктивного чинника при проведенні контролю (упередженість або схильність викладача). По-п'яте, створення технології навчання дозволяє знизити залежність результату навчання від рівня кваліфікації викладача, що відкриває можливості для вирівнювання рівнів освоєння навчальних дисциплін тим, хто вчиться у всіх освітніх установах. По-шосте, технологізована мета створює передумови для вирішення проблеми спадкоємності освітніх програм шкільної і професійної освіти.

Сучасний сенс термінів «педагогічна технологія», «технологія навчання» розкривається при акценті на провідну ланку «технології» – засіб навчання.

У наш час педагогічну технологію розуміють як послідовну, взаємозв'язану систему дій педагога, направлених на вирішення педагогічних завдань, або планомірне і послідовне втілення на практиці задалегідь спроектованого педагогічного процесу.

Отже, педагогічна технологія – це наукове проектування і точне відтворення педагогічних дій, що гарантують успіх. Педагогічна технологія може розглядатися як сукупність зовнішніх і внутрішніх дій, направлених на послідовне здійснення цих принципів в їх об'єктивному взаємозв'язку, де цілком виявляється особа педагога. Будь-яке педагогічне завдання ефективно може бути дозволене лише за допомогою адекватної технології, що реалізується кваліфікованим педагогом-професіоналом.

Надзвичайно важливо, що педагогічні інноваційні технології можуть стати головними напрямками розвитку освітнього процесу вищого навчального закладу, якщо правильно розуміти суть освіти і технологічність навчальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова І.М. Технології в освіті: теретико-методологічний аспект: монографія / І.М. Богданова. – Одеса : «ТЕС», 1999. – 146 с.
2. Васьков Ю.В. Педагогічні теорії, технології, досвід (Дидактичний аспект) / Ю.В. Васьков. – Харків : Скорпіон, 2000. – 120 с.
3. Фролов А.А. А.С. Макаренко сьогодні: новые материалы, исследования, опыт / А.А. Фролов. – Н. Новгород : НГИИ им. М. Горького, 1992. – 139 с.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
5. Щепель В.М. Настольная книга бизнесмена и менеджера / В.М. Щепель. – М. : Просвещение, 1992. – 217 с.
6. Пикан В.В. Технология вариативного обучения / В.В. Пикан. – М. : ООО УЦ Перспектива, 2008. – 114 с.
7. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології / А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 83 с.
8. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров; под ред. Е.С. Полат. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 272 с.
9. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / [С.О. Сисоева, А.М. Алексюк, П.М. Воловик та ін.]; за ред. С.О. Сисоевої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
10. П'ятакова Г.П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навч.-метод. посіб. для студ. та магістр. вищої школи / Г.П. П'ятакова, Н.М. Заячківська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55 с.